

POSLEDNJA RATNA ZIMA

Uoči završnih borbi za oslobodenje

U Gorenjskom i Slovenačkom primorju sve do kraja 1944. godine operativna inicijativa nalazi se, sem u veoma retkim izuzecima, u rukama naših snaga. Neprijatelj je retko preduzimao veće ofanzivne akcije. One su, pre svega, imale odbrambeni karakter i ograničene ciljeve: traženje i uništavanje pozadinskih ustanova, razbijanje pojedinih operativnih jedinica, terorisanje stanovništva oslobođene teritorije itd.

Do suštinske promene došlo je krajem 1944. godine kada su se Nemci i na teritoriji Slovenije počeli ozbiljno pripremati za odbranu usled približavanja jugoistočnog fronta.¹⁹¹ To se jasno vidi u izjavi dr Fridriha Rajnera (Fridrich Riner), šefa civilne uprave u jadranskoj operativnoj zoni, koji je rekao da treba tu izgraditi front koji će zaustaviti dalji prodor protivnika sa jugoistoka, ali da prethodno treba »da pobunjenički pokret, ne samo zaustavimo, već i da ga potpuno uništimo.. .«¹⁹²

¹⁹¹ Snage NOVJ su se naročito naglo približavale Sloveniji duž jadranske obale: u oktobru oslobodile su Dubrovnik i Split, u novembru Šibenik, a u decembru su se vodile borbe već u regionu Knina.

¹⁹² »Slovenski poročevalec« od 13. 7. 1947. godine (»Vojni zločinac dr. Friedrich Rainer«).

Rajner je imao na umu odbrambenu liniju, koja se tada počela graditi, od St. Gotarda na mađarskoj teritoriji, duž Sutle, preko Brežica, Novog Mesta, Cerknice i Postojne do Nanosa. Druga takva linija protezala se duž jadranske obale, obalom Soče do Alpa, a namenjena je bila za odbranu u slučaju englesko-američkog iskrcavanja ili prodora njihovih snaga preko »gotske linije« južno od Bolonje prema severu.

Izgradnja tih linija bila je veoma otežana zbog prisustva i dejstva partizanskih snaga i njihovog stalnog ometanja odbrambenih radova. Stoga je bilo neophodno da se partizanske snage na tom području blagovremeno unište ili da se bar odbace što dalje prema severoistoku.

Zato od kraja decembra počinje period skoro neprekidnih neprijateljevih ofanzivnih akcija, koje su prestale tek u aprilu 1945. godine i u kojima je učestvovalo na desetine hiljada nemačkih vojnika i hiljade pripadnika kvislinških jedinica četnika¹⁹³, domobrana i nedićevaca¹⁹⁴, kao i pripadnika raznih italijanskih kvislinških jedinica.

Prva iz te serije bila je ofanzivna akcija koju je neprijatelj, jačine nekoliko hiljada vojnika, poduzeo protiv oslobođene teritorije na području Trnovske šume, Cepovanske doline i Banjške visoravni. U odbrani ove teritorije učestvovala je, pored 30. divizije, i Gradnikova brigada. Težište dejstava 9. korpusa ovom neprijateljevom akcijom bilo je preneto na područje Trnovske šume. To je bio mostobran koji je trebalo po svaku cenu zadržati da bi kasnije mogao poslužiti kao polazni rejon za konačan udar prema Trstu i Gorici. Trideset prva divizija je bila određena u korpusnu rezervu sa zadatkom da prema potrebi sadejstvuje 30. diviziji da čuva pozadinu korpusa i da se brine za snabdevanje hranom iz Dolomita i Gorenjskog.

¹⁹³ Krajem decembra 1944. godine u rejonu Rijeke počelo je prikupljanje ostataka 501. dalmatinskog, 502. ličkog i 503. bosanskog korpusa, koji su bili reorganizovani u Dinarsku diviziju. Pored toga, u rejonu Ilirske Bistrice bili su raspoređeni Jevđevićevi četnici. Dinarska divizija se krajem februara prebacila u Vipavsku dolinu i Kras. Njihovo brojno stanje iznosilo je oko deset hiljada.

¹⁹⁴ Nedićeve kvislinške snage najpre su se povukle u Austriju, a odatle je njegov 1. srpski dobrovoljački korpus sa pet pukova i oko 5.000 ljudi bio krajem 1944. godine prebačen u rejon Postojne i Ilirske Bistrice.

Prešernova brigada se, uglavnom, zadržavala na širem području Cerkna, a povremeno je upadala i u Dolomite i u dolinu Save, radi nabavke hrane za svoje potrebe i potrebe ostalih jedinica i ustanova na području Cerkna. Stoga je Prešernova brigada imala više mogućnosti od ostalih brigada da se posveti organizacionom učvršćivanju i vojnopolitičkoj izgradnji svojih pripadnika. To je bilo nužno i zbog toga što se kvalitet boraca u toku poslednjih meseci umnogome pogoršao.

U Slovenačkom primorju i Gorenjskom već godinu dana osećalo se pomanjkanje ljudstva. U Gorenjskom su mnogi mladi ljudi bili mobilisani u nemačku vojsku u 1942., kao i u prvoj polovini 1943. godine. U Slovenačkom primorju više od polovine mladića bilo je mobilisano u italijanske radne bataljone.¹⁹⁵ Oni su do druge polovine 1943. dobrovoljno stupili u redove NOV, razvili su se u starešine, a mnogi od njih su u borbama poginuli ili bili ranjeni. Vojska se popunjavala prinudno mobilisanim borcima, pre svega, starijim godištima. To svedoče podaci iz ankete koja je vodena u oktobru 1944. godine.

Polovina svih boraca (brigada je tada imala ukupno 456 pripadnika) nalazila se u brigadi manje od tri meseca. Onih koji su stupili u NOV do kapitulacije Italije bilo je samo 11%, a do kraja 1943. 29%. To znači da je 61% pripadnika brigade stupilo u partizane tek u 1944. godini. Taj podatak iznenađuje naročito zbog toga što je brigada još u novembru 1943. godine imala skoro 800 boraca, od kojih je godinu dana kasnije ostalo samo oko 150 boraca.

Ništa bolje stanje nije bilo ni u pogledu starosti njenih pripadnika. Mlađih od 18 godina bilo je 9%, između 18 i 24 godine — 36%, između 24 i 30 — 18%, između 30 i 40 godina — 30%, a preko 40 godina starosti — 7% boraca.¹⁹⁶

¹⁹⁵ Slovenci-vojni obveznici bili su mobilisani da ne bi stupili u partizanske jedinice. Od njih su bile formirane radne jedinice. Italijanske vojne vlasti nisu imale u njih poverenja da bi im u ruke dale i oružje.

¹⁹⁶ Sto se tiče drugarica, one su u partizane sve stupile dobrovoljno. U brigadi ih je tada bilo šesnaest i sve, osim dve, bile su mlade od 24 godine.

Upravo tu treba tražiti i odgovor na pitanje zašto osetan broj boraca, mada pobeda NOV više nije dolazila u pitanje, nije mogao da izdrži teškoće koje prate partizanski način ratovanja i života, pa je dolazilo do pojedinačnog dezerterstva, pa čak i prelaska na protivničku stranu.

U pogledu socijalne strukture bilo je 29% industrij-skih radnika, 22% poljoprivrednih radnika, 14% seljaka, 25% zanatlija, 9% intelektualaca i 1% ostalih. Sto se tiče školskog obrazovanja, u brigadi se nalazilo šest studenata. Od ostalih boraca bilo ih je 16% sa dovršenom ili nedovršenom srednjom školom, 50% sa najmanje četiri razreda osnovne škole i 32% sa manje od četiri razreda osnovne škole.

U decembru 1944. godine brigada je bila naoružana bolje nego ikad ranije. Svaki bataljon je imao 8 — 10 puškomitraljeza, po dva teška mitraljeza i po jedan laki minobacač. Pored toga, brigada je imala tri engleske i jednu sovjetsku protivtenkovsku pušku, jedan teški minobacač, »piat« i 15 automata.

U zimskom periodu došlo je do manjih organizacionih promena. Prateća četa je dobila novo naoružanje (protivtenkovske puške i ručne bacače »piat«) koje se, prema potrebi, dodeljivalo bataljonima. U bataljonima su formirani minersko-udarni vodovi, specijalizovane jedinice za napade na utvrđenja.

Komandni kadar, naročito komandiri odeljenja i vodova, još uvek nije bio dovoljno osposobljen i u borbama nije dovoljno čvrsto držao jedinice u svojim rukama. Stoga su pri štabu divizije bili formirani podoficirski kursevi. Sredinom februara oni su već ukinuti, a umesto njih je pri štabu korpusa formirana korpusna pešadijska podoficirska škola. Velika se pažnja posvećivala individualnom i grupnom proučavanju stručne literature, koju je izdavao Glavni štab NOV i PO Slovenije.

Forme idejno-političkog vaspitanja boraca u toku 1944. godine nisu se mnogo promenile, ali je njihov sadržaj prilagođen aktuelnim potrebama. Velika se pažnja posvećivala propagandnoj delatnosti, naročito u odnosu na porodice koje su svoje članove imale u domobranskim formacijama. Gde god je to bilo moguće, naši su borci posećivali te porodice i ubeđivali ih u neminovnost sloma

20. januar 1945. u Cerknu. Takmičenje partizanskih skijaških patrola. Patrola Prešernove brigade osvojila prvo mesto.

nacističke Nemačke i njenih saveznika, kao i u to da se njihovi očevi, braća, sinovi i muževi mogu spasiti samo na taj način ako pobegnu od domobrana u partizane.

Partijska organizacija u brigadi u brojnom pogledu bila je veoma jaka. Svaki drugi pripadnik brigade bio je član Partije, njen kandidat ili skojevac. Krajem oktobra 1944. u brigadi je ukupno bilo 162 člana KPJ, 14 kandidata za članove KPJ i 69 članova SKOJ-a. Samo u toku 14 dana bilo je održano 60 raznih sastanaka (21 redovnih, 16 vanrednih, 16 letećih i 7 studijskih sastanaka).

Značajni uspesi bili su postignuti i u kulturno-prosvetnim delatnostima. Već od septembra u brigadama više nije bilo posebnih brigadnih listova, s obzirom na to da su njihovu ulogu preuzeli mnogo kvalitetniji centralni listovi, a pre svega »Partizanski dnevnik« koji su izdavali pokrajinski odbori OF za Slovenačko primorje i Gorenjsko i koji je štampan u tiražu od više hiljada primeraka. Međutim, u svim bataljonima postojale su džepne i zidne novine, a organizacija SKOJ-a 1. bataljona izdavala je čak i svoj list »Glas mladih«.

Kulturno-prosvetni odbori u bataljonima imali su zadatak da, pored mitinga za borce i stanovništvo, što češće organizuju i posebne kulturne večeri. Nije bilo skoro ni jedne nedelje da u bataljonima nisu bile priređene priredbe sa tematikom o Ivanu Cankaru, Francu Prešernu itd. Svaki bataljon je imao i svoj hor, a uvežbavale su se slovenačke, ruske i partizanske pesme.

Radilo se i na likvidaciji nepismenosti. To nije bilo teško, jer nepismenih nije bilo mnogo. U 2. bataljonu je bio samo jedan, ali je ipak i za njega bio organizovan analfabetski kurs.

Prilično interesovanja je bilo i za sportsku delatnost. U 3. bataljonu bio je formiran fudbalski tim. Najznačajnija sportska priredba u toku rata u Slovenačkom primorju i Gorenjskom bila je dvodnevno takmičenje u zimskim sportovima u Cerknu. Prvog dana takmičenja (20. januara) u patrolnom skijanju najbolja je bila tročlana patrola Prešernove brigade, a drugog dana takmičenja Rudi Filnžgar, jugoslovenski rekorder u skokovima, »leteo« je 31 metar daleko.

Iz svega toga može se zaključiti da je delatnost boraca Prešernove brigade bila svestrana i uspešna.¹⁹⁷

¹⁹⁷ IIRP, fase. 276-IV (dopis štaba 9. korpusa od 7. 2. 1945; dopis propagandnog odeljenja GŠS — bez datuma); IIRP, fase. 280-III (naređenje štaba 31. divizije od 1. 2. 1945); IIRP, fase. 276-IV (naređenje štaba 31. divizije od 16. 2. 1945); IIRP, fase. 226-III (dopis štaba 31. divizije od 15. 1. 1945); IIRP, fase. 276-IV (dopisi štaba 31. divizije od 18. i 26. 1. 1945. i 12, 16. i 19. 2. 1945); IIRP, fase. 280a-I (mesečni izveštaj štaba 31. divizije od 22. 2. 1945; izveštaj štaba 31. divizije od 12. 2. 1945); IIRP, fase. 276-III (14-dnevni kulturno-prosvetni izveštaji 31. divizije od 31. 1. 1945. i 2. 3. 1945); IIRP, fase. 280-VI (situacijski izveštaj štaba Prešernove brigade za 14. 2. 1945); IIRP, fase. 280-IV (politički izveštaj Prešernove brigade od 23. 1. 1945); IIRP, fase. 276-11 (15-dnevni partijski izveštaji Prešernove brigade od 30. 10. 1944. i 15. 11. 1944; 14-dnevni izveštaji sekretara SKOJ-a u Prešernovoj brigadi od 25. 1. 1945. i 27. 2. 1945); IIRP, fase. 280-IV (kulturno-prosvetni izveštaji Prešernove brigade od 25. 1. 1945. i 11. 2. 1945); IIRP, fase. 276-III (14-dnevni kulturno-prosvetni izveštaji Prešernove brigade od 25. 1. 1945. i 27. 2. 1945); IIRP, fase. 33-111 (brojno stanje Prešernove brigade); IIRP, fase. 92-IV (anketni podaci o borcima Prešernove brigade); IIRP, fase. 256-III (Milan Medvešček: »Smučarsko takmičanje u Cerknem«).

Posle neuspešnog napada na Gorenju Vas jedinica 9. korpusa, Prešernova brigada je svakodnevno uznemiravala domobranksko-nemački garnizon u tom uporištu, sprečavajući ga u otklanjanju štete i uspostavljanju odbrambenog sistema. Veoma uspešna je u tom pogledu bila akcija jedne grupe boraca 3. bataljona, koja se 24. decembra neprijetno približila bunkeru na Taboru i iznenadila grupu neprijateljevih vojnika. Neprijatelj je tom prilikom pretrpeo gubitke od četiri poginula i pet ranjenih. Takvih akcija u kojima je bilo poginulih ili ranjenih neprijateljevih vojnika bilo je u tim danima više.

Krajem meseca brigada se orijentisala bliže Cerknu. To je učinjeno zbog toga što su položaji naših jedinica, nakon odlaska Gradnikove brigade u Trnovsku šumu, bili mnogo razvučeni. Na novim položajima, u rejonu Stara Oselica, Leskovic, Klade, brigada je dočekala i Novu 1945. godinu.

Posle desetodnevnog odmaranja brigada je dobila novi zadatak. Zbog neprijateljeve ofanzive u Trnovskoj šumi prestale su pošiljke hrane iz Vipavske doline i stoga je trebalo u dolini Save naći nove izvore. Odbranu oslobođene teritorije na području Cerkna preuzela je Vojkova brigada. Prešernova brigada je 7. januara noću stigla u rejon Mlaka, Javorje, Četena ravan, gde se preko dana odmarala. Sledeće noći je između neprijateljevih uporišta u Praprotnu i Dolenjoj Vasi prešla Selšku dolinu i popela se na Lavtarski vrh. Brigada se razmestila u Pozirno, Lavtarski vrh i Zabrekve.

U to vreme okolo su bila raspoređena relativno jaka neprijateljeva uporišta. U Selškoj dolini se tada nalazilo u Praprotnu 37, Dolenjoj Vasi 40 i Selcima 80 nemačkih žandarma i policajaca. Uporišta nisu bila jaka, ali ih je neprijatelj mogao u svakom času pojačati. Na suprotnoj strani, u Kranju, bilo je 940, u Stražištu 190, u Bitnjama 120, u Zabnici 70—80 i u Skofjoj Loki 2.285 neprijateljevih vojnika. Znači na liniji dugačkoj deset kilometara nalazilo se pet neprijateljevih uporišta sa ukupno više od 3.500 vojnika.

Stražište, u stvari predgrađe Kranja, bilo je prvi cilj Prešernove brigade. Akcija, koju je brigada 10. januara noću izvela u Stražištu, bila je odlično organizovana. U njenom izvođenju učestvovali su Prešernova brigada Skofjeločki odred, jedna četa gorenjskog vojnog područja i politički radnici sa tog terena. Prvi bataljon je blokirao neprijateljevo uporište i onemogućio mu ispad, a jedinice koje su bile u osiguranju prema Bitnjama presrele su pet kamiona i uništila ih. Akcija je potpuno uspjela bez ikakvih žrtava. Te noći u Stražištu je bilo mobilisano 80 novih boraca, prikupljeno 35 kola hrane i 50 goveda. Bila su zarobljena i dva nemačka podoficira iz štabne čete 184. puka.

Brigada se ujutro vratila na Lavtarski vrh. Plen je, u pratnji jedinica Skofjeločkog odreda i gorenjskog vojnog područja, bio preko Jamnika upućen u Zeleznike i dalje u unutrašnjost oslobođene teritorije.

Prešernova brigada se 11. januara odmarala. Sledeće noći organizovana je nova akcija u Bitnje. Treći bataljon je dobio zadatak da blokira neprijateljevo uporište u Srednjim Bitnjama kako bi 1. bataljon mogao da prikuplja hranu i stoku u Zgornjim Bitnjama. Međutim, neprijatelj je 33. bataljon sačekao već na položajima ispred sela. Naši borci su uspjeli da ih odbace u uporište i blokiraju. Tom prilikom poginuo je jedan borac, a sudbina četvorice je ostala nepoznata. Akcija je bila završena sa manjim uspehom no što se očekivalo predviđenim planom.

Čim se brigada ponovo okupila na Lavtarskom vrhu, iz štaba divizije je stiglo naređenje da se odmah vrati na Martinj vrh. Iste noći brigada je krenula u Zeleznike i odatle se popela u Martinj vrh. Tu je ostala tri dana, a zatim, na osnovu novog naređenja, produžila u Leskovicu i Robidnicu.¹⁹⁸

¹⁹⁸ IIRP, fase. 276-III (telegrami štaba 31. divizije od 10. i 12. 1. 1945); IIRP, fase. 226-III (vojni izveštaji štaba 31. divizije za 22, 25—27. i 29. 12. 1944. i za 1, 5, 12. i 16. 1. 1945; situacijski izveštaj obav. centra 31. divizije od 24. 12. 1944); IIRP, fase. 74-11 (15-dnevni izveštaj obav. centra 31. divizije od 9. 1. 1945. i 24. 1. 1945); IIRP, fase. 276-III (telegrami štaba Prešernove brigade od 23, 29. i 31. 12. 1944. i 9, 11, 12. i 13. 1. 1945); IIRP, fase. 280-VI (14-dnevni izveštaj štaba Prešernove brigade od 23. 12. 1944; mesečni izveštaj

Kada je Prešernova brigada 17. januara stigla u Leskovicu, bilo je naređeno da odmah uputi 2. bataljon u Novake, odakle će se kamionima prebacivati u Cepovan i privremeno priključiti Gradnikovoj brigadi. Komanda korpusa je, naime, planirala napad na neprijateljevo uporište Trnove iznad Gorice. Za neposredni napad je bila predviđena Kosovelova brigada, a Gradnikova brigada sa 2. bataljona Prešernove brigade osiguravala je napad od neprijateljeve intervencije iz Gorice, udaljene nekoliko kilometara.

Gradnikova brigada je posela položaje na liniji Sv. Danijel — Sv. Gabrijel. Na desnom krilu nalazio se 2. bataljon Prešernove brigade, koji je iz rejona Zagorja i Podgozd kontrolisao puteve Gorica — Preval — Trnovo i Gorica — Preval — Cepovan.

Napad na Trnovo otpočeo je 19. januara u 3,30 časova. Prvog dana neprijatelj je iz Gorice intervenisao manjim, a već sledećeg dana mnogo jačim snagama. Ispred položaja 2. bataljona Prešernove brigade dejstvovala su četiri tenka sa oko 100 vojnika, a ispred Gradnikove brigade oko 600 vojnika. Neprijatelj je bio prinuđen na povlačenje i tom prilikom mu je bio uništen jedan kamion.

Trećeg dana neprijatelj je napao još jačim snagama. Na položaje Gradnikove brigade i 2. bataljona Prešernove brigade napadala su tri neprijateljeva bataljona (3. bataljon 15. SS policijskog puka i italijanski bataljoni »Barbarigo« i »Sadžitaro« — »Sagittario«). Neprijatelj je uspeo da se probije na Trnovo preko položaja Gregorčičeve brigade, koja se nalazila levo od Gradnikove brigade. Tamo je zatekao samo 35 preživelih članova trnovskog garnizona od preko 200, koliko ih je bilo pre početka napada.

štaba Prešernove brigade od 22. 1. 1945; situacijski izveštaji oper. odseka Prešernove brigade od 15. i 16. 1. 1945); IIRP, fase. 75-1 (situacijski izveštaji obav. centra Prešernove brigade od 24, 25, 27. i 28. 12. 1944. i 3, 11, 12. i 13. 1. 1945); IIRP, fase. 280a-1 (izveštaji obav. centra Prešernove brigade od 25, 27. i 28. 12. 1944. i 9, 12. i 13. 1. 1945); Sulinov dnevnik; dnevnik 2. bataljona; Svetinov dnevnik; dnevnik Milana Pohara; »Gradnikova brigada«, str. 408—420; SUB NOR Slovenije (sećanja Janeza Cegnara).

Nemci su preživeli vojnike evakuisali putem preko Sedovca prema Gorici, ali su tom prilikom u sukobu sa Gradnikovom brigadom i 2. bataljonom Prešernove brigade pretrpeli nove gubitke.

Velike zasluge za osvajanje Trnova nesumnjivo imaju, pored ostalih učesnika, i Gradnikova brigada i 2. bataljon Prešernove brigade, koji su u neposrednoj blizini Gorice, uprkos jakoj artiljerijskoj i minobacačkoj vatri, napadima nadmoćnih neprijateljskih tenkovskih i pešadijskih snaga, uspeli da zadrže svoje položaje nanoseći neprijatelju teške gubitke. Iz izveštaja se vidi da je neprijatelj samo ispred položaja 2. bataljona Prešernove brigade izgubio¹ dvadesetak vojnika, dok je na našoj strani poginuo jedan borac, osam bilo ranjeno, a trojica su nestali.

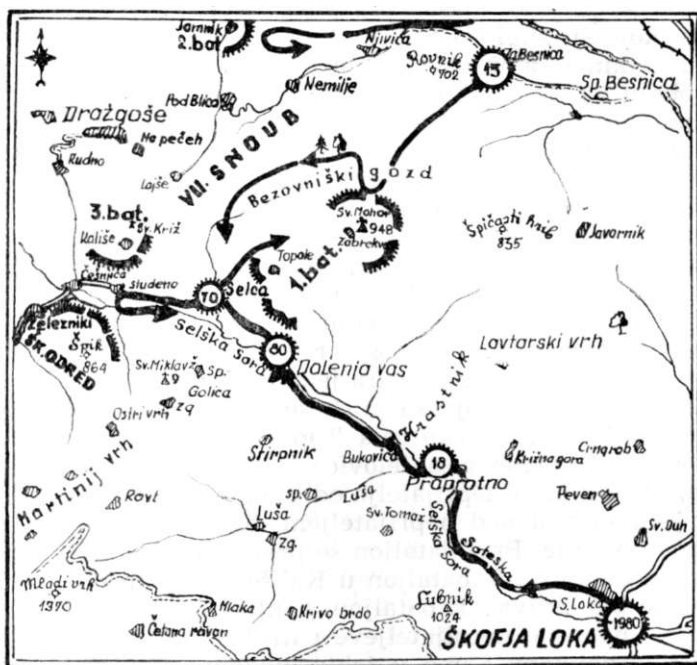
Drugi bataljon se, posle završenih borbi, vratio u Cerkno i 23. januara priključio svojoj brigadi u Robidnici.¹⁹⁹

Uskoro zatim je iz komande divizije stiglo naređenje da brigada krene na Sv. Mohor i na tom području organizuje isporuku hrane. Za osiguranje oslobođene teritorije određene su Vojkova brigada i italijanska partizanska divizija »Garibaldi Natizone« (»Garibaldi Natisone«).²⁰⁰

Brigada je 26. januara stigla u Martinj vrh da bi se u toku noći prebacila na suprotnu stranu Selške doline. Međutim, njeni planovi bili su poremećeni iznenadnim dolaskom novih neprijateljevih pojačanja u već postojeća uporišta. Samo je u Selca, gde se ranije nalazilo 80 ljudi, 19. januara stiglo još 150, a 25. januara 300 — 350 vojnika sa tri topa. Bilo je očigledno da neprijatelj sprema napad u pravcu Zeleznika.

¹⁹⁹ IIRP, fase. 280-V (zapovest štaba 31. divizije od 17. 1. 1945); IIRP, fase. 226-III (izveštaji načelnika štaba 31. divizije od 20. i 21. 1. 1945); IIRP, fase. 280-VI (izveštaj oper. odseka Prešernove brigade od 23. 1. 1945); »Gradnikova brigada«, str. 421—430.

²⁰⁰ Italijanska partizanska divizija »Garibaldi Natizone« usled teških prilika u Furlaniji u novembru 1944. potčinila se komandi 9. korpusa i prešla na njegovo operativno područje. U svom sastavu je imala tri brigade: 156. brigadu »Bruno Buoci« (»Bruno Buozzi«), 157. brigadu »Guido Pičeli« (»Guido Piccelli«) i 158. brigadu »Antonio Grmši« (»Antonio Grmsci«).

LEGENDA

NEPRIJATELJSKA UPORIŠTA, SA BROJEM LJUDI
 PRAVCI NASTUPANJA NEMAČKIH KOLONA
 POLOŽAJI NAŠIH JEDINICA

1000 m 0 1 2 3 4 km

Pokušaj neprijatelja da uspostavi uporišta na Sv. Križu kod Selca

Cim je komanda Prešernove brigade saznala da je deo neprijateljevih snaga zaista krenuo u tom pravcu i da čisti cestu od prepreka, uputila mu je u susret 2. bataljon sa zadatkom da spreči njegov pokušaj da se probije u Zeleznike. Neprijatelj je bio odbačen u Selca, a odbranu Zeleznika preuzele su jedinice Škofjeločkog odreda.

Prešernova brigada je noću produžila pokret preko Zeleznika u pravcu Sv. Mohora. Kolona je stigla na cilj i jedinice su se razmestile u selima Sv. Mohor, Zabrevke i Zgornje Lašje.

Uskoro je bio jasan pravi cilj neprijateljevih pojačanja, koja su stigla u Selca. On je izvodio pritisak prema Zeleznikima samo zato da bi sebi osigurao levi bok pri proboju na Sv. Križ iznad Selca, gde je imao nameru da uspostavi novo uporište. Položaj Sv. Križa sa crkvom na vrhu je takav da bi uporište dominiralo nad čitavom okolinom, pa i nad putem koji sa oslobođene teritorije preko Zeleznika i Dragoša vodi na Jelovicu. To je za neprijatelja bilo mnogo bolje rešenje nego što bi bilo ponovo uspostavljanje porušenog uporišta u Zeleznikima. U toku narednih dana Prešernova brigada je u sadejstvu sa Škofjeločkim odredom vodila skoro svakodnevne borbe sa neprijateljem onemogućavajući mu da ostvari svoje planove.

Dvadeset osmog januara jednoj neprijateljevoj borbenoj grupi od 120 vojnika je skoro uspelo da iznenadi naše jedinice i da se preko sela Topol probije na sedlo koje povezuje Sv. Mohor sa Jelovicom. Treći bataljon je stigao u poslednji čas i neprijatelja odbacio u dolinu. Da bi imali bolju kontrolu nad neprijateljem, bataljoni su promenili svoje položaje. Prvi bataljon se prebacio u Topol, 2. bataljon u Jamnik i 3. bataljon u Kališe. Sledećih dana naročito je bio aktivan 1. bataljon, kontrolisao put duž Selške Sore i napadao neprijateljeve patrole i kolone koje su se kretale dolinom. Samo u toku 29. januara neprijatelj je imao gubitke od 7 poginulih vojnika.

Neprijatelj je, najzad, uvideo da svoje planove neće moći da ostvari sve dok mu ne pođe za rukom da odbaci Prešernovu brigadu sa njenih položaja. Pošto mu to nije uspelo frontalnim dejstvima, rešio je da naše položaje napadne i sa leđa.

Trećeg februara dok se 1. bataljon borio sa grupom od 200 do 250 vojnika, koja se uz podršku artiljerije i oklopnih kola probijala dolinom iz Dolenje Vasi u Selca, iz Kamne Gorice prema Jamniku je nastupala druga kolona od 200 vojnika na skijama i sa belim ogrtačima. Drugi bataljon je bio na vreme obavešten o približavanju neprijatelja, pa je neprimetno poseo položaje u rejonu Sv. Sobote i Jamnika. Posle dvočasovne borbe i sa pet poginulih i sedam ranjenih vojnika neprijatelj se morao povući.

Do najtežih borbi za Zeleznike, odnosno Sv. Križ došlo je 4. februara. U dosta teškoj situaciji se našao 1. bataljon,

koji je bio napadnut sa dve strane. Iz Selca je prema zasedi u rejonu k. 741 krenulo samo pedesetak neprijateljevih vojnika. Njima se u susret kretala druga kolona od 150 vojnika iz Besnice. Da se ne bi našao između dve vatre, bataljon se iz Topola povukao.

Najveći pritisak je neprijatelj izvodio prema položajima 3. bataljona u rejonu Kališa na južnim padinama. Križa i jedinicama Sofjeločkog odreda na suprotnoj strani puta Selce — Zelezniki. Napadao je uz jaku podršku artiljerije i minobacača, ali većina mina i granata zbog dubokog snega nije eksplodirala. Posle petočasovne borbe neprijatelj je odustao od daljih napada.

Mada se neprijatelj povukao samo u Selca i mada je u toku sledećih dana trebalo očekivati nove napade, komanda divizije je iznenada povukla Prešernovu brigadu sa ovih položaja, a brigu za odbranu Zeleznika i Sv. Križa poverila Skofjeločkom odredu. Nije poznato zašto je to bilo učinjeno. Nije isključeno da je komanda divizije saznela da se iz Gorenje Vasi priprema nova ofanzivna akcija, pa je htela da se snagama Prešernove brigade na vreme osigura od svih mogućih iznenađenja.

Skofjeločki odred je još dva dana uspešno branio Sv. Križ i Zeleznike, ali se 6. februara zbog neprijateljeve nadmoćnosti ipak morao povući. Sv. Križ je odmah posela posada od oko 200 domobrana i otpočela sa utvrđivanjem. Ostale snage neprijatelja u Selcima zajedno sa snagama u Gorenjoj Vasi čistile su prostor između Selške i Poljanske Sore.

U Gorenju Vas je iz Skofje Loke 5. februara stiglo oko 950 neprijateljevih vojnika sa 25 kamiona, 3 oklopna kola i 6 brdskih topova. Kolona je bila sastavljena od raznih jedinica (od delova 28. SS policijskog puka i slovenačkog domobranstva, do nedićevskih i vlasovskih jedinica).

Komanda divizije, misleći da će neprijatelj produžiti iz Gorenje Vasi za Cerkno, uputila je Prešernovu brigadu u Robidnicu i Leskovicu da u tom rejonu organizuje odbranu oslobođene teritorije. Međutim, čim je postalo jasno da neprijatelj nema takve namere, Prešernova brigada se 7. februara prebacila bliže Gorenjoj Vasi, tako da se na desnom krilu, u Staroj Oselici, razmestio 2. bataljon, 1. bataljon je zauzeo položaje u Srednjem brdu, a 3. bataljon

u rejonu Cabrače. Levo od Prešernove brigade, u rejonu Njive, bila je 158. italijanska brigada.²⁰¹ Skofjeločki odred se u to vreme nalazio u rejonu Javorje — Četna ravan — Mlaka.

Neprijatelj je iz Gorenje Vasi najpre išao u pravcu Zirovskog vrha, gde nije bilo naših jedinica. Tek 9. februara uputio je jednu kolonu u Hlavče Njive, gde je naišao na italijanski bataljon »Gregorati«. Italijanski partizani nisu se najbolje snašli na nepoznatom terenu, a usled jakih mrazeva bili su im otkazali i puškomitraljezi. Povukli su se i na taj način omogućili neprijatelju da se u Hotavljama koncentriše i napadne položaje Prešernove brigade. Ona je imala odlične položaje, borci su bili ukopani i pripremljeni za borbu, pa im nije bilo teško da neprijatelja odbace u Gorenju Vas nanoseći mu osetne gubitke. U toku borbe neprijatelj je izgubio 12 vojnika, dok na našoj strani nije bilo gubitaka.

Da bi ojačao levokrilne položaje, štab divizije je naredio da se 3. bataljon Prešernove brigade prebaci u Hlavče Njive. Tamo je takođe došao, umesto bataljona »Gregorati«, italijanski bataljon »Mameli«. Neprijatelj o tim promenama nije ništa znao, pa je 10. februara, misleći da će naići samo na italijanske partizane, u Hlavče Njive uputio dve grupe vojnika — ukupno oko 60 ljudi. U toku borbe poginulo je ili ranjeno 11 neprijateljevih vojnika.

Sledećeg dana, 11. februara, neprijatelj je krenuo u napad svim raspoloživim jedinicama. Položaji 3. bataljona u rejonu Hlavče Njive i Gorenje brdo bili su napadnuti od četiri neprijateljeve kolone u kojima se nalazilo 100—200 vojnika. Još dve kolone po 100 ljudi pokušale su da prodorom iz Poljana na Lovsko brdo i Malenski vrh izbiju u pozadinu 3. bataljona. Posle tročasovne borbe bataljon se počeo zajedno sa italijanskim bataljonom povlačiti prema Malenskom vrhu. Međutim, tamo je već bio neprijatelj. Zato se bataljon spustio u Logarsku Grapu, a zatim popeo prema Blegošću. Ostali bataljoni Prešernove bri-

²⁰¹ Italijanska 158. brigada je imala 280 boraca. U Hlavčim Njivama se tada nalazio bataljon »Gregorati«, u Voljaki bataljon »Mameli« i u Cabračama bataljon »Pusteto« (»Pustetto«), (Prema podacima iz dnevnika divizije »Garibaldi Natizone« u IIRP).

gade nisu stupili u borbu s obzirom na to da njihovi položaji nisu bili na pravcima neprijateljevog nastupanja.

Njegove kolone su se sastale na Malenskom vrhu, a zatim produžile u raznim pravcima. Zajedno sa onim kolonama, koje su nastupale iz Selške doline, one su krstarile po naseljima između Poljanske i Selške doline i usput pljačkale, palile i terorisale stanovništvo. Najviše su se u tome »istakli« domobrani i ruski kozaci.

Već u toku 12. februara veći deo snaga se povukao u Škofju Loku (u Gorenjoj Vasi ostalo je svega 390 neprijateljevih vojnika), a sledećeg dana i snage iz Selške doline. Stanje na tom području se ponovo normalizovalo, pa je divizija (bez Gradnikove brigade) ponovo zauzela nekoliko isturenih položaja: 15 februara Prešernova brigada se prebacila na Zirovski vrh, Vojkova brigada u rejon Goropek, Vrsnik i Govejek, a za garnizon u Gorenjoj Vasi bile su zadužene jedinice 158. italijanske brigade i inžinjerijski bataljon divizije.²⁰²

Na novim položajima sa kojih je štitila narod Zirovske doline od upada i terorisanja domobranskih i četničkih grupa i sa kojih je i sama upadala dublje u Dolomite po

²⁰² IIRP, fase. 276-IV (zapovesti štaba 9. korpusa od 24. 1. 1945. i 5. 2. 1945; zapovest štaba 31. divizije od 24. 1. 1945; naređenja štaba 31. divizije od 6. i 11. 2. 1945); IIRP, fase. 280a-I (izveštaj štaba 31. divizije od 12. 2. 1945; vojni izveštaji opr. odseka 31. divizije od 12. i 15. 2. 1945); IIRP, fase. 280a-I (dopisi štaba 31. divizije od 5. i 16. 2. 1945); IIRP, fase. 74-11 (dnevni izveštaji obav. centra 31. divizije od 6. do 16. 2. 1945; mesečni izveštaj obav. centra 31. divizije od 23. 2. 1945); IIRP, fase. 280-11 (naređenja štaba Prešernove brigade od 6, 9, 11, 15. i 16. 2. 1945); IIRP, fase. 276-III (telegrami štaba Prešernove brigade od 20, 24, 27—30. 1. 1945); IIRP, fase. 276-VI (telegram štaba Prešernove brigade od 13. 2. 1945); IIRP, fase. 280-VI (situacijski izveštaji oper. odseka Prešernove brigade od 25. do 31. 1. 1945. i 1—14. 2. 1945; mesečni izveštaj Prešernove brigade od 19. 2. 1945); IIRP, fase. 280-V (izveštaji štaba Prešernove brigade od 27. i 29. 1. 1945); IIRP, fase. 75-1 (situacijski izveštaji obav. centra Prešernove brigade od 3, 5, 17. i 18. 1. 1945. i 6, 7, 9—12. i 14. 2. 1945; izveštaji obav. centra Prešernove brigade od 18, 21, 22. i 27. 1. 1945. i 4—7. i 9. 2. 1945); IIRP, fase. 280a-I (izveštaji obav. centra Prešernove brigade od 6, 7, 9, 11, 12. i 14. 3. 1945); IIRP (dnevnik divizije »Garibaldi Natizone«); Svetnikov dnevnik; Sulinov dnevnik; Poharov dnevnik; Mrakov dnevnik; IIRP, d.a., fase. 281-IV (dnevni izveštaji org. štaba slov. domobranstva za 17. 1. 1945. i 11. 2. 1945).

hranu za potrebe pozadinskih ustanova, Prešernova brigada je ostala dvadesetak dana. Nijedan nije prošao bez većeg ili manjeg okršaja sa neprijateljevim patrolama, kolonama i zasedama.

U samom početku su sva tri bataljona bila raspoređena duž grebena Zirovskog vrha. Iznad Gorenje Vasi nalazio se 2. bataljon, u centru su bili položaji 3. bataljona, a na desnom krilu, sve do žičanih prepreka na bivšoj italijansko-nemačkoj granici, 1. bataljon. Već 23. februara brigada se sa Zirovskog vrha privremeno prebacila na suprotnu stranu Zirovske doline i preuzela položaje Vojkove brigade koja je dobila nov zadatak.²⁰³ Mada su njene jedinice bile na položajima iznad Idrije samo dva dana, 1. bataljon, čiji se položaj nalazio u Gori iznad same Idrije, tokom 24. i 25. februara imao je ozbiljnije borbe sa grupom od 120 domobrana iz uporišta Vaharše. Prvog dana neprijatelj je uspeo da osvoji selo gde je i prenoćio. Sledećeg dana 1. bataljon je protivnapadom odbacio neprijatelja i naneo mu gubitke. U toku borbi neprijatelj je izgubio desetak vojnika.

Čim se Vojkova brigada vratila, Prešernova brigada je noću 25/26. februara ponovo posela stare položaje na Zirovskom vrhu na liniji Kočar — Sv. Anton — Bukovec — Goli vrh. Dva dana kasnije otpočela je jedna od najvećih i najbolje organizovanih akcija za prikupljanje hrane. U akciji su učestvovalе sve raspoložive jedinice na tom području.

Prešernova brigada imala je zadatak da 27. februara noću krene cestom Gorenja Vas — Lučine i da do 2. marta u rejonu Črnog vrha iznad Polhovog Gradca i Medvoda prikuplja hranu i stoku.

Vojkova brigada je imala zadatak da sa jednim bataljonom na Zirovskom vrhu vrši prihvat i kontroliše uporišta u Lučinama i Gorenjoj Vasi.

Skofjeločki odred je raspoređen delom snaga na Sv. Petru Hrib, a delom u rejonu Vinharje radi prihvata i pre-

²⁰³ u Trnovu je bilo ponovo uspostavljeno nemačko-domobransko uporište i plan napada predviđao je i upotrebu Vojkove brigade. Međutim, neprijatelj je primetio pripreme za napad, pa se u poslednjem času povukao u Goricu.

bacivanja hrane putevima Škofja Loka — Gorenja Vas, odnosno Gorenja Vas — Lučine.

Udarina četa divizije imala je zadatak da upadne duboko u Dolomite do Dobrove u neposrednoj blizini Ljubljane i da na taj način na sebe privuče pažnju neprijatelja.

Akcija je uspela bolje no što se očekivalo. Prešernova brigada, sa kojom se nalazio i komandant 31. divizije Evgen Matejka Pemc, zadržala se na širem području Crnog vrha iznad Polhovog Gradca sve do 4. marta i uprkos svakodnevnih sukoba sa manjim neprijateljevim delovima uspešno obavila svoj zadatak. Svake noći je slala prema severu ili zapadu po jedan transport sa hranom, koje su prihvatale i putevima Škofja Loka — Gorenja Vas i Gorenja Vas — Lučine prenosile jedinice Skofjeločkog odreda, odnosno Vojkove brigade. Brigada je tim putem na oslobođenu teritoriju poslala oko 250 goveda i više tona žita, pasulja i drugih namirnica. Uspeh bi bio potpun da zaseda 2. bataljona na Osolniku, četiri kilometra južno od Skofje Loke, nije bila napadnuta od veće grupe nemačkih policajaca kojom prilikom je pretrpela gubitke od 2 poginula i 2 zarobljena borca. Neprijatelj je imao 3 poginula policajca.²⁰⁴

Prešernova brigada se vratila na Zirovski vrh sa velikim krdom stoke i sa četiri tone žita, ali sve je to bilo, u odnosu na velike potrebe, veoma malo. U Trnovskoj šumi i

²⁰¹ IIRP, fase. 276-IV (zapovest štaba 31. divizije od 26. 2. 1945); IIRP, fase. 280-V (naređenja štaba 31. divizije od 15. i 22. 2. 1945); IIRP, fase. 276-IV (telegrami štaba 31. divizije od 28. 2. 1945. i 1, 4. i 5. 3. 1945; dopisi štaba 31. divizije od 20. 2. 1945. i 5. 3. 1945); IIRP, fase. 280a-I (vojni izveštaji oper. odseka 31. divizije od 20. do 25, 27. i 28. 2. 1945. i za 1—5. 3. 1945; izveštaj štaba 31. divizije od 15. 2. 1945); IIRP, fase. 74-11 (mesečni izveštaj obav. centra 31. divizije od 23. 2. 1945; informacijski izveštaj obav. centra 31. divizije od 26. 2. 1945); IIRP, fase. 280-11 (naređenja štaba Prešernove brigade od 15, 16, 22. i 26. 2. 1945); IIRP, fase. 276a-II (mesečni izveštaj štaba Prešernove brigade od 20. 3. 1945); IIRP, fase. 280-VI (mesečni izveštaj štaba Prešernove brigade od 19. 2. 1945; situacijski izveštaj oper. odseka Prešernove brigade od 16. i 17. 2. 1945); IIRP, fase. 280a-I (izveštaji obav. centra Prešernove brigade od 17—20, 22—26. i 28. 2. 1945. i od 1, 2. i 5. 3. 1945); IIRP, fase. 75-1 (situacijski izveštaji obav. centra Prešernove brigade od 23. i 27. 2. 1945); Sulinov dnevnik; IIRP, d.a., fase. 281-IV (dnevni izveštaji org. štaba slov. domobranstva za 15, 20. i 23. 2. 1945. i za 1—3. 3. 1945).

dalje su se vodile borbe u kojima je učestvovala i Gradnikova brigada, a na snabdevanje iz Vipavske doline više se nije moglo računati. Situacija u pogledu snabdevanja hranom postala je naročito kritična uspostavljanjem domobranskog uporišta na brdu Sv. Križ i selu Kališe, jer je to značilo presecanje jedinog kolskog puta koji je povezivao oslobođenu teritoriju preko Jelovice sa Bohinjem i dolinom Save. Stoga je komanda korpusa odlučila da što pre likvidira ova uporišta.

Uporište Sv. Križ i Kališe, koje se nalazi oko 300 metara ispod vrha sa crkvom, branilo je oko 100 domobrana koji su se naročito jako utvrdili oko crkve. Crkva i još jedna zgrada do nje bila je okružena žičanim preprekama, a odbrana je bila olakšana ne samo dopunskim bunkerima i streljačkim rovovima već i strmim, golim i snegom pokrivenim padinama oko nje.

Od kakvog značaja je bilo izvršenje ovog zadatka za 9. korpus vidi se prema pripremama i snagama koje je korpus, i pored teške situacije u Trnovskoj šumi, uspeo da odvoji za tu svrhu. Prešernova brigada, koja je bila određena za neposredni napad, izvela je prethodno vežbu prilagođenu sličnim uslovima (»napadajući« porušenu kasarnu u Govejku). Tom prilikom je upotrebljavana bojeva municija, pa je jedan »napadač« bio čak i ranjen.

Za osiguranje napada bile su određene veoma jake snage: Vojkova brigada iz doline Save pravcem prema Jamniku, Sv. Mohorn i Lavtarskom vrhu; Jeseničko-Bohinjski odred iz Bohinja prema Jelovice; i inženjerijski bataljon divizije iz pravca Zgornje Sorice i Baške Grape; zaštitna četa divizije iz Selca; i italijanske brigade »Triestina«²⁰⁵ i »Antonio Gramši« iz Poljanske doline (Gorenja Vas); Skofjeločki odred iz pravca Poljana; Gradnikova brigada iz pravca Skofje Loke. Iz ovoga se vidi da je komanda korpusa računala na mogućnost da se napad na Sv. Križ oduži i da su stoga potrebne jake snage, koje bi se mogle uspešno suprotstaviti neprijateljevoj intervenciji.

Prešernova brigada je bila ojačana artiljerijskim oruđima (brdski top 75 mm, protivtenkovski top 45 mm i au-

²⁰⁵ Italijanska brigada »Triestina« osnovana je od boraca italijanske nacionalnosti, iz Trsta i Tržiča, a od svog osnivanja nalazila se u organskom sastavu 9. korpusa.

tomatski top 20 mm), pratećom četom divizije i protivtenkovskim puškama i minobacačima iz Vojkove brigade.

Komanda brigade je odlučila da uz neposrednu podršku artiljerijskih oruđa sa vatrenih položaja na grebenu između Češnjice i Lanskog Rovta i minobacačke baterije sa položaja u rejonu 632, 1. bataljonom preko Slemena i 3. bataljonom Kališe, napadne vrh Sv. Križa dok bi 2. bataljon ostao u Lajšama kao brigadna rezerva.

Dobro je bila organizovana i veza. Između štaba divizije i brigada postojala je radio-veza, a između bataljona Prešernove brigade, minobacačke baterije, artiljerije i štaba brigade telefonska veza. Nije se zaboravilo ni na kurirsku vezu, pa su svi kuriri dobili konje.

Nesumnjivo je bila najbolje organizovana akcija od svih koje su do tada izvođene u Gorenjskom i Slovenačkom primorju.

Prešernova brigada, koja je napustila svoje položaje na Zirovskom vrhu 8. marta uveče, stigla je još u toku noći u Martinj vrh, a sledeće večeri, posle uobičajenih priprema, preko Zeleznika svaki bataljon je krenuo na određene položaje.

Prema planu 3. bataljon je već u toku noći napao neprijatelja u Kališama, slomio njegov otpor i do 3,00 časa u potpunosti osvojio uporište.

Što se 1. bataljona tiče bilo je predviđeno da na polaznim položajima za napad sačeka zoru kada će mu artiljerija i minobacači otvoriti put preko brisanog prostora i žičanih prepreka do crkve na vrhu brda. To je bilo i učinjeno u 7,00 časova kada su minobacači i artiljerija otvorili vatru po neprijateljevim utvrđenjima oko crkve. Najpreciznije i najuspešnije je dejtvoavao automatski top, koji je svojim zrnima upalio kuću pored crkve i isterao domobrane iz bunkera ispred crkve. Borci 1. bataljona odmah su iskoristili paniku u redovima neprijatelja i odlučnim jurišem prinudili ga na bekstvo pre no što je njegovoj komandi uspelo da uspostavi red i organizuje odbranu.

U toj akciji je oko 10 domobrana poginulo, a 5 neprijateljevih vojnika bilo zarobljeno. U uporištu je bilo zaplenjeno mnogo vojnog materijala: 2 mitraljeza, 3 minobacača, 60 pušaka itd. Brigada nije imala mnogo gubitaka. Poginula su 2, a ranjeno je bilo 5 boraca.

Osvajanjem Sv. Križa ponovo je bio otvoren put kojim je na oslobođenu teritoriju dolazila hrana. To je bio i osnovni cilj akcije za čije uspešno izvođenje je Prešernova brigada dobila od štaba 31. divizije posebno priznanje i pohvalu.²⁰⁶

Uspešnim napadom na domobransko uporište Sv. Križ iznad Selca završen je još jedan period u životu Prešernove brigade. U naporima 9. korpusa da se održi do kraja rata na svojoj teritoriji značajnu ulogu je odigrala i Prešernova brigada štiteći oslobođenu teritoriju od upada neprijateljskih snaga iz istočnog i jugoistočnog pravca i brinući se za opskrbu bolnica, radionica i ostalih pozadinskih ustanova životnim namirnicama.

sos HRP, f_{asc.} 280a-I (zapovesti štaba 31. divizije od 3. i 9. 3. 1945); IIRP, fase. 276-IV (dnevna zapovest štaba 31. divizije od 11. 3. 1945; naredenja štaba 31. divizije od 8. i 10. 3. 1945); IIRP, fase. 276a-III (dopis štaba 31. divizije od 4. 3. 1945); IIRP, fase. 276a-I (plan napada na Sv. Križ od 3. 3. 1945; dopis oper. odseka 31. divizije od 14. 3. 1945); IIRP, fase. 280a-I (vojni izveštaji oper. odseka 31. divizije za 6, 8, 9, 11, 12. i 13. 3. 1945); IIRP, fase. 276a-I (mesečni izveštaj štaba Prešernove brigade od 20. 3. 1945); IIRP, fase. 276-VI (telegrami štabova 31. divizije i Prešernove brigade od 10. i 12. 3. 1945); IIRP, fase. 280a-I (izveštaji obav. centra Prešernove brigade od 9. i 11. 3. 1945); IIRP, fase. 75-1 (situacijski izveštaj obav. centra Prešernove brigade od 13. 3. 1945); IIRP, fase. 276a-IV (izveštaj prateće čete od 10. 3. 1945); IIRP, fase. 91-11 (Tone Pogačnik Marij: »Napad na Sv. Križ«); Šulinov dnevnik; »Slovenski poročevalac« od 22. 7. 1952. (Ivan Konciliija Jan: »Brigada Franceta Prešerna je udarila«).